

Η προέλευση των Κρητικών ονομάτων

Για την καταγωγή των σημερινών κρητικών οι απόψεις διίστανται. Ξένοι επιστήμονες όπως ο αρχαιολόγος Άρθουρ Έβανς και ο Εβραίος Γκόρντον, ισχυρίζονται πως οι Κρητικοί κατάγονται από Αιγύπτιους, Άραβες ή Βερβερίνους. Αντίθετα Έλληνες επιστήμονες όπως ο Γεώργιος Σταματογιαννόπουλος και ο Άρης Πουλιανός μιλούν για συνέχεια από τους αρχαίους Έλληνες...

-ΑΚΗΣ...Η ΚΑΤΑΛΗΞΗ ΤΩΝ ΕΠΩΝΥΜΩΝ ΑΥΤΩΝ ΠΡΟΕΡΧΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΑΝΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗ !

Εμείς εδώ δεν θα λύσουμε αυτή τη διαφωνία, αλλά θα ασχοληθούμε με την προέλευση των Κρητικών ονομάτων, με τη βοήθεια του εξειδικευμένου site

“Τα εις -άκης είναι τα παλαιότερα από τα επώνυμα με τις τυπικές μανιάτικες καταλήξεις. Τα συναντάμε ήδη σε διάφορα έγγραφα που έχουν φτάσει ως εμάς και χρονολογούνται απ’ το 1600 και εξής. Τα ανωτέρω επώνυμα είχαν αρχικώς υποκοριστική σημασία, που αργότερα εξελίχθηκε σε πατρωνυμική.

Ο σχηματισμός τους έπαψε, καθώς φαίνεται, οριστικά γύρω στα 1800, οπότε τα επώνυμα αυτά αντικαταστάθηκαν από εκείνα που έχουν καταλήξεις -έας και -άκος, τα γνωστά τυπικά μανιάτικα. Τα επώνυμα με τις καταλήξεις σε -άκης διατηρούνται μέχρι τελευταία στη μανιάτικη αποικία της Κορσικής, γιατί η ιστορική μοίρα των Μανιατών αυτών υπήρξε διαφορετική.

Γνωρίζουμε βέβαια ότι τα επώνυμα σε -άκης επιχωριάζουν σήμερα κυρίως στην Κρήτη. Αυτός είναι ένας λόγος, που μερικοί Μανιάτες, όχι λόγιοι ασφαλώς, πιστεύουν ότι όσοι έχουν τέτοια επώνυμα, κατάγονται από το ανωτέρω νησί.

Φαίνεται ότι πολλοί οδηγήθηκαν σ’ αυτή την εσφαλμένη αντίληψη, επειδή τα ονόματα αυτά έπαψαν να σχηματίζονται

κατά τη νεώτερη περίοδο. Άλλος λόγος που προκαλεί τη σύγχυση είναι ότι και οι Μανιάτες παλαιότερα φορούσαν βράκες.

Οπωσδήποτε πρέπει να εγκαταστάθηκαν Κρητικοί στη Μάνη καθώς και Μανιάτες στην Κρήτη, αλλά υστερότερα, ιδιαίτερα στις κρίσιμες ιστορικές στιγμές, όπως τα 1669 (υποταγή της Κρήτης στους Τούρκους), καθώς και στα 1715 (ανακατάληψη της Πελοποννήσου από τους Τούρκους) και 1770 (μετά τα Ορλωφικά). Συνεπώς, τα επώνυμα αυτά δεν έχουν καμιά σχέση με τα παλαιότερα μανιάτικα, που υπήρχαν, όπως είδαμε, πριν από το 1600.

Συνάγεται, εξάλλου, με βάση τη μελέτη των παλαιότερων κρητικών εγγράφων, ότι ονόματα σε -άκης ουσιαστικά δεν συναντώνται στην Κρήτη πριν από το 1700. Απ' αυτό πρέπει να δεχτούμε ότι είναι πιθανότερη η μανιάτικη επίδραση στο σχηματισμό των κρητικών επωνύμων. Ο λόγος της υπάρξεως των ανωτέρω επωνύμων στη Μάνη οφείλεται στο γεγονός ότι προέρχονται από ένα παλαιό βυζαντινό πολιτιστικό στρώμα.

Τα παλαιότερα αυτά ονόματα είχαν αρχική κατάληξη σε -άκιος (πρβλ. Σταυράκιος, Ισαάκιος), που μετέπεσε σε -άκης. Αυτά διατηρήθηκαν στην Κρήτη, ενώ στη Μάνη μετά το 1800 αντικαταστάθηκαν από τα επώνυμα σε -έας και -άκος. Όπως ήδη αναφέραμε, τα επώνυμα σε -άκης είναι τα παλαιότερα.

Τα επώνυμα σε -άκης δεν συναντώνται σε μίαν ορισμένη περιοχή της Μάνης, αλλά σε όλη την έκτασή της."

ΠΗΓΗ: <http://greekurnames.blogspot.gr/>

Μια γνωριμία με τη Μάνη !

Η Μάνη (Μεσσηνιακή και Λακωνική) είναι, κατά κάποιο τρόπο, ακόμα και σήμερα σε μεγάλο βαθμό ανεξερεύνητη και όχι ευρέως γνωστή. Αξίζει λοιπόν να προβάλλουμε επιγραμματικά κάποια μέρη και ομορφιές και της Μεσσηνιακής και της Λακωνικής Μάνης. Αυτό θα το κάνουμε με τη

βοήθεια του site www.exploremani.gr που εξειδικεύεται στην περιοχή.

Εδώ θα διαβάσετε λεπτομέρειες και άγνωστες πληροφορίες (ιστορικές και τουριστικές) για αρκετά μέρη και αξιοθέατα και θα βρείτε ακόμα και τηλέφωνα και ώρες λειτουργίας.

Ας περάσουμε λοιπόν να τα δούμε αναλυτικά...

[Σπήλαια Διρού και το Νεολιθικό Μουσείο](#)

Χαρακτηρίζεται ως το ωραιότερο λιμναίο σπήλαιο του κόσμου. Αποτελείται από τρία σπήλαια: την Αλεπότρυπα, το Καταφύγγι και τη Βλυχάδα που είναι επισκέψιμο.

Εξερευνήθηκαν πρώτη φορά το 1950 από το ζεύγος σπηλαιολόγων Πετρόχειλου. Η θερμοκρασία στο εσωτερικό χώρο κυμαίνεται από 16-20ο C και στο νερό 12ο C. Η επίσκεψη του γίνεται με μικρές βάρκες και τον βαρκάρη να σας ξεναγεί στην ιστορία του σπηλαίου. Το μήκος της τουριστικής διαδρομής είναι 1.200 μέτρα λιμναία και 300 μέτρα χερσαία, ενώ η διάρκεια επίσκεψης είναι 20' -25' λεπτά με την βάρκα και άλλα 5' -10' με τα πόδια.

Στο Νεολιθικό Μουσείο, που βρίσκεται πλησίον του σπηλαίου, εκτίθενται ανεκτίμητα σε ιστορική αξία ευρήματα των

παλαιολιθικών χρόνων.

Τα σπήλαια Διρού και το Νεολιθικό Μουσείο είναι ένας από τους σημαντικότερους πόλους έλξης των επισκεπτών στη Μάνη.

Πληροφορίες: Σπήλαια Διρού

Ώρες λειτουργίας: 08:30-17:30

Τηλέφωνο: (+30) 27330 52222-3 Νεολιθικό Μουσείο Διρού
Ώρες λειτουργίας: 08:30-15:00, Δευτέρα κλειστά
Τηλέφωνο: (+30) 27330 52233

[Ακρωτήριο Ταίναρο \(Κάβο Ματαπάς\)](#)

Εδώ υπήρχε σύμφωνα με τον Πausανία ο ναός του Ταινάρου Ποσειδώνα, ο οποίος λατρευόταν ιδιαίτερα από τους Λάκωνες και αποτέλεσε κέντρο του “Κοινού των Ελευθερολακώνων”.

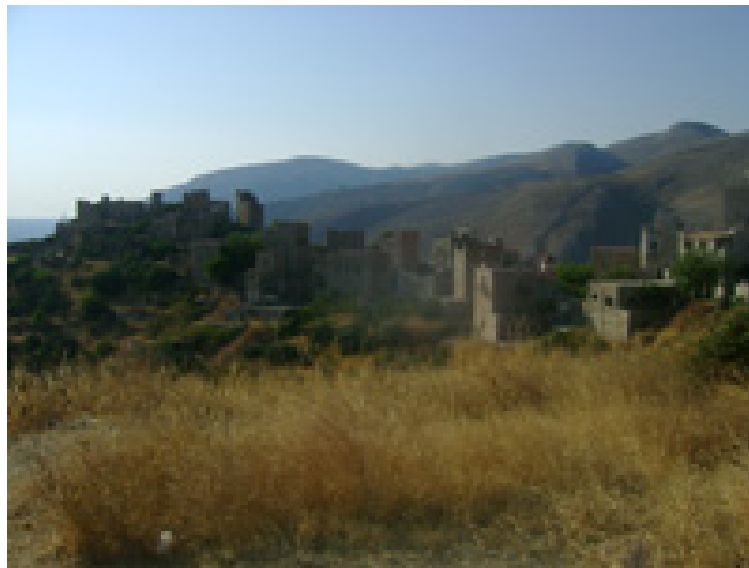
Είναι πολύ πιθανό ο ναός του Ποσειδώνα να βρίσκεται λίγο πιο πέρα από το εκκλησάκι του Ασωμάτου, το οποίο για να χτιστεί χρησιμοποιήθηκαν υλικά από τον αρχαίο ναό. Σε μικρό και απομονωμένο σπήλαιο του Ταινάρου αναφέρεται η ύπαρξη νεκρομαντείου του Ποσειδώνα ή Ψυχοπομπείου τόσο από τον Πausανία, όσο και από τον Πλούταρχο.

Εκεί λέγεται πως υπήρχαν οι Πύλες του ‘Αδη. Αφήστε το αυτοκίνητο σας και ακολουθήστε το μονοπάτι που οδηγεί στο νοτιότερο σημείο της ηπειρωτικής Ευρώπης, στον Φάρο του Ταινάρου. Η διαδρομή διαρκεί 20-30 λεπτά αλλά μόλις φτάσετε θα σας ανταμείψει με την αίσθηση της απόλυτης ελευθερίας.

Ο Φάρος του Ταινάρου χτίστηκε το 1882 από Γάλλους,

ανακαινίστηκε το 1950 και συνεχίζει έως σήμερα ακάθεκτος να παρέχει τις υπηρεσίες του στους ναυτικούς.

[Βάθεια](#)

Ίσως ο πιο εντυπωσιακός και γραφικός οικισμός της Μάνης, μπορεί να χαρακτηριστεί ως ο Παρθενώνας της Μανιάτικης αρχιτεκτονικής.

Διαθέτει πολυάριθμους καλοδιατηρημένους πύργους σε οχυρωματική διάταξη, οι οποίοι είχαν ανακαινιστεί από τον ΕΟΤ την δεκαετία του 80 και λειτούργησαν ένα διάστημα ως ξενώνες.

Στην Βάθεια υπάρχουν πολλές εκκλησίες που οικοδομήθηκαν με υλικά από την αρχαία πόλη Καινήπολις που βρισκόταν στην γύρω περιοχή.

[Αρεόπολη \(Τσίμοβα\)](#)

Η Αρεόπολη λέγεται πως ήταν αφιερωμένη στον Άρη, το θεό του πολέμου(πόλη του Άρη). Μια βόλτα στο ιστορικό κέντρο και στα στενά σοκάκια της θα ανταμείψει τον επισκέπτη.

Να επισκεφθείτε την όμορφη εκκλησία των Παμμεγίστων Ταξιαρχών με το μεγάλο καμπαναριό και την λιθόστρωτη πλατεία (17ης Μαρτίου 1821) , στην οποία στις 17 Μαρτίου του 1821 έγινε η ορκωμοσία των Μανιατών δίνοντας το έναυσμα της επανάστασης. Στην κεντρική πλατεία της Αρεόπολης, την Πλατεία των Αθανάτων, υπάρχει ο ανδριάντας του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη.

[Λιμάνι και Πύργος Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη](#)

Μια βόλτα στο ιστορικό και συνάμα γραφικό λιμανάκι του Λιμενιού θα σας προσφέρει στιγμές χαλάρωσης και ηρεμίας. Στο Λιμάνι δεσπόζει ο Πύργος του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, κτιριακό συγκρότημα ανεκτίμητης αξίας, που ανήκε στον γνωστό αρχηγό-μπέη της Μάνης που πρωταγωνίστησε στην επανάσταση του 1821. Ο πύργος αποτέλεσε το στρατηγείο των Μανιατών στην επανάσταση και σήμερα προορίζεται για το Μουσείο Μέσα Μάνης. Επισκεφτείτε ακόμα για φωτογραφίες τον ερειπωμένο Ναό της Παναγιάς της Βρεττής που βρίσκεται στην κάτω είσοδο του χωριού.

[Μονή Ντεκούλου ή Δεκούλου](#)

Επισκεφτείτε την μοναδική Μονή Ντεκούλου του 16ου αιώνα με την τρισυπόστατη εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής, του Αγίου Νικολάου και Παντελεήμονος που βρίσκεται εντός της Μονής. Στην εκκλησία θα δείτε σπάνιες αγιογραφίες που απεικονίζουν μεταξύ άλλων τον Παντοκράτορα περιτριγυρισμένο από το ζωδιακό κύκλο. Το 1770 υπογράφηκε εδώ μεταξύ του Θεόδωρου Ορλώφ, της οικογενείας Μαυρομιχάλη και των υπόλοιπων Μανιατών η συμφωνία με την οποία ξεκίνησε η επανάσταση του 1770 κατά των Τούρκων, γνωστή ως Ορλωφικά.

[Κάστρο Κελεφάς](#)

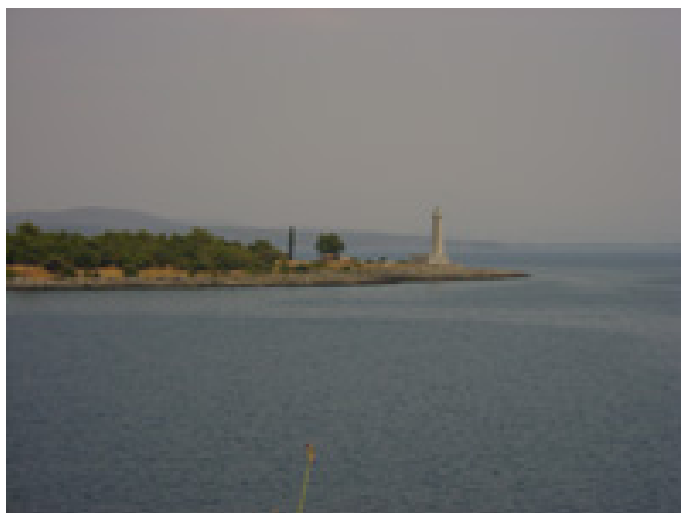

Το Κάστρο της Κελεφάς, κτίστηκε το 1670 από Τούρκους με τη συνεργασία του Μανιάτη πειρατή Λυπεράκη Γερακάρη. Σήμερα διασώζονται τμήματα των εξωτερικών τειχών, δύο πύργοι και κάποια χαλάσματα από κτίσματα στο εσωτερικό του. Το Κάστρο της Κελεφάς δεσπόζει σε ολόκληρη την περιοχή του όρμου του Οιτύλου. Αξίζει μια επίσκεψη για να απολαύσετε την υπέροχη θέα.

[Γύθειο και Νησίδα Κρανάη](#)

Ξεναγηθείτε στο Γύθειο με το γραφικό λιμάνι, την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική με τα υπέροχα διώροφα και τριώροφα νεοκλασικά του και το αμφιθεατρικό χτίσιμο της πόλης που σε παραπέμπει σε νησί.

Στη νησίδα Κρανάη, σύμφωνα με την παράδοση, διανυκτέρευσε ο Πάρης με την Ωραία Ελένη πριν από το ταξίδι τους για την Τροία. Στη νησίδα βρίσκεται ο επιβλητικός πύργος του Τζανετάκη – Γρηγοράκη που χτίστηκε το 1829 από τον ομώνυμο στρατηγό της επανάστασης, πλέον έχει αναστηλωθεί και λειτουργεί ως λαογραφικό μουσείο της Μάνης.

[Στούπα](#)

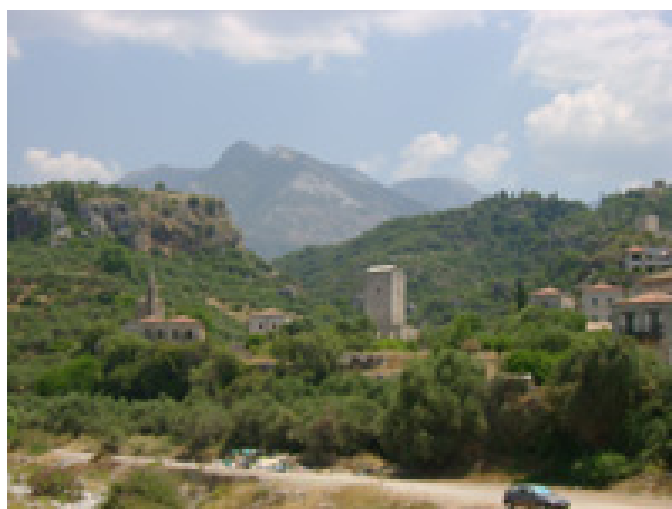

Ένα από τα πιο όμορφα χωριά της Μεσσηνιακής Μάνης. Εδώ ο Νίκος Καζαντζάκης εμπνεύστηκε και έγραψε το βίο του Αλέξη Ζορμπά. Στη θέση των αρχαίων Λεύκτρων θα δείτε τα ερείπια του φράγκικου κάστρου.

Οι όμορφες παραλίες της Στούπας και της Καλόγριας προσελκύουν πλήθος κόσμο του καλοκαιρινούς μήνες.

[Καρδαμύλη](#)

Μαγευτικός πετρόκτιστος οικισμός με μεγάλη ιστορία. Την αναφέρει ο Όμηρος μεταξύ των πόλεων που είχε υποσχεθεί να χαρίσει ο Αγαμέμνονας στον Αχιλλέα αν παντρευόταν μια από τις κόρες του, την Ιφιάνασσα, τη Λαοδίκη ή τη Χρυσόθεμη.

Η Καρδαμύλη έπαιξε σημαντικό ρόλο κατά την προετοιμασία της επανάστασης του 1821. Σήμερα μπορείτε να περπατήσετε στα σοκάκια και να θαυμάσετε τους ιστορικούς Πύργους και Πυργόσπιτα της. Εάν είστε λάτρης της πεζοπορίας μπορείτε να κάνετε μια εξόρμηση στο φαράγγι του Βυρού, με μήκος περίπου 20 χλμ., σε μια διαδρομή εντυπωσιακή μέσα από άγρια τοπία και πλούσια βλάστηση.

Μην χάσετε την μεγαλοπρεπή βυζαντινή εκκλησία του Αγ. Σπυρίδωνα , τους τάφους των Διόσκουρων που είναι λαξεμένοι σε βράχο κοντά στο φαράγγι του Βυρού και τα ερείπια του μεσαιωνικού κάστρου.

ΠΗΓΗ: <http://www.exploremani.gr>

Η εθνική επιχείρηση εξελληνισμού τοπωνυμίων

**ΣΤΗ ΦΩΤΟ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΠΑΛΑΙΟ ΚΡΑΤΙΚΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ΠΟΥ ΑΝΑΚΟΙΝΩΝΕΙ
ΜΕΤΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ**

ΠΡΙΝ ΛΙΓΟ ΚΑΙΡΟ ΞΕΚΙΝΗΣΑΜΕ ΕΝΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΑ ΠΑΛΑΙΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΚΑΝΑΜΕ ΑΡΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΗΣΟ. ΤΟ ΘΕΜΑ ΠΡΟΣΕΛΚΥΣΕ ΠΟΛΛΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΚΑΙ ΘΑ ΤΟ ΣΥΝΕΧΙΣΟΥΜΕ ΠΡΟΣΕΧΩΣ ΚΑΙ ΜΕ ΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ.

ΩΣΤΟΣΟ ΑΞΙΖΕΙ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΣ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΜΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΜΕΤΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ ΟΙ ΟΠΟΙΕΣ-ΟΠΩΣ ΘΑ ΔΟΥΜΕ-ΠΡΟΕΚΥΨΑΝ ΣΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΠΟ ΜΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΚΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΤΟΠΩΝΥΜΙΩΝ ΣΤΟΝ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ.

ΝΟΜΙΖΩ ΠΩΣ ΑΞΙΖΕΙ ΤΟΝ ΚΟΠΟ ΛΟΙΠΟΝ ΝΑ ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΟΥΜΕ ΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΟ (ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ ΜΕΓΑΛΟ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ) ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΔΗΜΗΤΡΗ ΛΙΘΟΞΘΟΥ Ο ΟΠΟΙΟΣ ΕΙΔΙΚΕΥΕΤΑΙ ΣΕ ΚΑΤΙ ΤΕΤΟΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΛΙΓΟΙ ΤΑ ΑΓΓΙΖΟΥΝ ! ΑΣ ΠΑΡΟΥΜΕ ΜΙΑ ΓΕΥΣΗ ΑΠΟ ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ...

” Κάποιος που θα ανοίξει ένα χάρτη της Ελλάδας κλίμακας 1: 500.000, εκτός από τα ονόματα των οικισμών (χωριών και πόλεων), θα διαβάσει τα ονόματα βουνών, ποταμών, λιμνών, θαλασσών, νησιών, κόλπων και ακρωτηρίων. Αυτά είναι τα πιο γνωστά, τα “μεγάλα” τοπωνύμια.

Αν πάρει στα χέρια του ένα χάρτη 1: 50.000, θα μπορέσει επίσης να δει, τα ονόματα που έχουν οι βρύσες, τα ρέματα, οι βουνοκορφές, οι ράχες, οι λάκκες, οι κάμποι, οι λόγγοι, τα κάστρα, τα μοναστήρια, τα ξωκλήσια, οι όρμοι και οι παραλίες. Όλα αυτά θεωρούνται μικροτοπωνύμια.

Τέλος, αν ξεφυλλίσει ένα βιβλίο συλλογής μικροτοπωνυμίων μιας περιοχής, θα βρει επιπλέον ονόματα για χώματα, αμμούδες, πέτρες, βράχια, μάρμαρα, γκρεμούς, λαγκάδια, διάσελα, γούβες, πλεύρες, στενά, σπηλιές, βάλτους, καταβόθρες, φωλιές, τρύπες, λιβάδια, δέντρα, αμπέλια, χωράφια, καλύβια, αχούρια, μαντριά, αλώνια, περιβόλια, αυλάκια, κανάλια, γεφύρια, στέρνες, πηγάδια, λουτρά, πύργους, βίγλες, καμίνια, μύλους, χάνια, μνήματα, χαλάσματα, ρούγες, στράτες, διβάρια και άλλα πολλά.

Εάν υπολογίσουμε ότι σε κάθε έναν από τους 13.180 οικισμούς της χώρας (απογραφή 2001), αναλογούν από 50 έως 100 μικροτοπωνύμια, γίνεται φανερό ότι ο τοπωνυμικός θησαυρός της Ελλάδας, αριθμεί περίπου ένα εκατομμύριο λέξεις. Πρόκειται βέβαια για έναν καλά κρυμμένο θησαυρό, που όπως θα εξηγήσουμε στη συνέχεια, το ελληνικό κράτος δεν επιθυμεί την ανακάλυψή του...

...Η σημασία ενός τοπωνυμίου, την εποχή της ονοματοδοσίας, είναι απολύτως κατανοητή, καθώς το τοπωνύμιο παίρνει το όνομα από την ομιλούμενη γλώσσα των κατοίκων της περιοχής που βρίσκεται...

...Όσο το όνομα του τοπωνυμίου αποτελεί και λέξη (ή λέξεις) του καθημερινού λεξιλογίου, της ζωντανής γλώσσας, οι υπάρχουσες γενιές κατανοούν και τη σημασία του. Από ένα σημείο και μετά όμως, το τοπωνύμιο μπορεί να χρησιμοποιείται, δίχως αυτοί που το αναφέρουν να καταλαβαίνουν πια τι εννοεί. Γίνεται έτσι ένα “παράξενο” όνομα, μια άγνωστη λέξη, που όμως οι άνθρωποι εξακολουθούν να χρησιμοποιούν, συχνά με φωνητική αλλοίωση, για να δηλώσουν τον ίδιο τόπο που δήλωναν και οι πρόγονοί τους...

...Αντλώντας παραδείγματα από το τοπωνυμικό υλικό της νοτιοδυτικής Πελοποννήσου [Georgacas – McDonald 1968, σ. 114, 116, 126, 128, 163, 200, 238], βλέπουμε ότι οι κάτοικοι δέκα χωριών της περιοχής ονομάζουν “Οβορό”, δέκα αντίστοιχες τοποθεσίες, κατανοώντας και την, άγνωστη για τους περισσότερους Ρωμιούς, σημασία της λέξης, που είναι ο στάβλος, η στάνη, το μαντρί.

Όμως το τοπωνύμιο “Ποτόκι”, που συναντάτε σαν όνομα ρεμάτων, σε εννέα χωριά της ίδιας περιοχής, είναι τόσο για τους ντόπιους, όσο και για όλους τους Ρωμιούς μια άγνωστη λέξη.

Στη μία περίπτωση, το τοπωνύμιο “Οβορός”, είναι η λέξη “Obor” των νότιων σλαβικών γλωσσών, που σημαίνει το στάβλο, στην άλλη δε, το τοπωνύμιο “Ποτόκι” είναι η λέξη “Potok”, κοινή σε όλες τις σλαβικές γλώσσες, που σημαίνει το ρέμα, το χείμαρρο.

Μελετώντας το τοπωνυμικό αυτής της περιοχής, θα δούμε ότι χρησιμοποιούνται και άλλες σλαβικές λέξεις ως τοπωνύμια,

όπως η “Γλίνα / Glina” (8 φορές) για τα αργιλώδη εδάφη, ο “Βιρός / Vir” (10 φορές) για τα βαθιά μέρη του ποταμού, η “Κορίτα / Korito” (24 φορές) για τις ποτίστρες των ζώων, η “Μουτο(ι)άρα / Močur ή Močvara” (14 φορές) για τα στάσιμα ύδατα, η “Γρανίτσα / Granica” (15 φορές) για το όριο, το σύνορο.

Αν προχωρήσουμε την έρευνα για κάθε τοπωνύμιο χωριστά, θα δούμε για παράδειγμα, ότι με το όνομα “Γρανίτσα” υπάρχουν δύο οικισμοί στην Ελλάδα (στους νομούς Ευρυτανίας και Ιωαννίνων) και τέσσερα μετονομασμένα χωριά: Ανθόφυτον Αιτωλοακαρνανίας, Διακόπιον Φωκίδος, Λαφύστιον Βοιωτίας και Νυμφασία Αρκαδίας. Ψάχνοντας δε σε ένα γεωγραφικό λεξικό της Ευρώπης, θα βρούμε με το όνομα “Granica ή Granitsa”, τρία τοπωνύμια στη Βοσνία, ένα στη Βουλγαρία, ένα στην Κροατία, δέκα στην Πολωνία, ένα στη Ρωσία, ένα στην Ουκρανία και δεκαεπτά στη Γιουγκοσλαβία. Παρόμοιες αντιστοιχίες θα βρίσκαμε και για τα άλλα σλαβικά τοπωνύμια.

Το γεγονός αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η σλαβική γλώσσα, ήταν κάποτε γλώσσα μεγάλου τμήματος του πληθυσμού της εξεταζόμενης περιοχής, αλλά και άλλων περιοχών της χώρας.

Στο ίδιο συμπέρασμα, έφτασε και ο Φαλμεράυερ, έχοντας μάλιστα στη διάθεσή του, κυρίως ονόματα οικισμών και όχι κάποιο πλουσιότερο υλικό μικροτοπωνυμίων... Η επιχείρηση εξελληνισμού, δεν αφορούσε βέβαια μόνο τα σλάβικα τοπωνύμια, γιατί στη χώρα υπήρχαν ακόμη, χιλιάδες τούρκικα, αρβανίτικα, βλάχικα, βενετσιάνικα λατινικά ή και άλλα αρχαιότερα (υπολείμματα ενός προελληνικού, βαλκανικού υποστρώματος)...

Η διοίκηση του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, εκδήλωσε από την αρχή της συγκρότησής της, την αρχαιολατρία της, όταν στους πρώτους νόμους για τη διοικητική διαίρεση της χώρας, άρχισε να δανείζεται ονόματα από την ελληνική αρχαιότητα για να ονομάσει τις περιφέρειες, τους νομούς, τις επαρχίες, τους δήμους και τους οικισμούς, παραβλέποντας τις παλιές

ιστορικές ονομασίες.

Πολύ γρήγορα το όνομα Μοριάς αντικαταστάθηκε από την Πελοπόννησο, η Ρούμελη από τη Στερεά, ο Έγριπος από την Εύβοια.

Στο πρώτο διάταγμα της 3ης Απριλίου 1833 “Περί της διαιρέσεως του βασιλείου και της διοικήσεώς του” [Χουλιάρκης 1973, σ. 97 – 99], αντί για Καρλέλι, Ζυγό, Βλοχό, Βενέτικο, Βλαχοχώρια, Δερβενοχώρια, Κράβαρα, Απόκουρο, Λεπάντο, Βοδονίτσα, Νεγκρεπόντε, βρίσκουμε

στη Ρούμελη: Αιτωλία, Ακαρνανία, Φωκίδα, Λοκρίδα, Βοιωτία, Αττική και Εύβοια.

Στο Μοριά, εξαφανίζονται οι περιοχές Ιμπλάκικα, Κάτω Ναχαγιέ, Νεζερά, Χάσια, Λιβάρτζι, Κατσάνες, Κοντοβούνια, Λιοδώρα, Πέρα Μεριά, Σαμπάζικα, Λάκκοι, Κάμποι, Σαμπάζικα, Κουνουποχώρια, Ολυμποχώρια, Βρουστοχώρια, Οπισινά Χωριά, Βαρδουνοχώρια, Τρίγωνα, Κολοκύθια, Λάγια, Μαλέβρι, Φωκάς, Ζυγός [Σακελαρίου, 1978, σ. 99 – 113]. Στη θέση τους εμφανίζονται τα ονόματα Αχαΐα, Μεσσηνία, Αρκαδία, Λακωνία, Τριφυλία, Μεγαλόπολη, Μαντινεία, Γορτυνία, Κυνουρία, Λακεδαίμονα και άλλα.

Με αλλαγμένα ονόματα βρίσκουμε τα νησιά: Κούλουρη (Σαλαμίνα), Θερμιά (Κύθνος), Τζια (Κέα), Αρζαντιέρα (Κίμωλος), Πολύκαντρος (Φολέγανδρος), Σαντορίνη (Θήρα), Ναφιό (Ανάφη), Αξιά (Νάξος).

Έχουμε επίσης και τις πρώτες μετονομασίες οικισμών: Σπέτσες (Τιπάρηνος), Βοστίτσα (Αίγιον), Καλάβρυτα (Κίναιθα), Πύργος (Πύλος Τριφυλιακή), Φανάρι (Παρρασία), Αρκαδία (Κυπαρισσία), Νεόκαστρο (Πύλος), Καλαμάτα (Καλάμαι), Τριπολιτσά (Τρίπολις), Καρύταινα (Γόρτυνα), Πραστός (Πρασιαί), Μιστράς (Σπάρτη), Μονεμβασία (Επίδαυρος Λιμηρά), Μαραθονήσι (Γύθειον), Βάτουλο (Θίτυλος), Δραγαμέστο (Αστακός), Βραχώρι (Αγρίνιον), Καρπενήσι (Καλλιδρόμη),

Ζητούνι (Λαμία), Ταλάντι (Αταλάντη) και Σάλωνα (Άμφισσα). Η μετονομασία των τοπωνυμίων, πριν γίνει επίσημη πολιτική του ελληνικού κράτους, συνεχίζει με μικρά βήματα...

...Μέχρι το 1909, μετονομάζονται άλλοι 23 οικισμοί. Και τότε γίνεται η μεγάλη τομή. Αποφασίζεται η οργανωμένη εθνική επιχείρηση για τον εξελληνισμό των ονομάτων των οικισμών, με το διάταγμα “περί συστάσεως επιτροπείας προς μελέτην των τοπωνυμίων της Ελλάδος και εξακρίβωσιν του ιστορικού λόγου αυτών” [Χουλιαράκης 1973, σ. 208].

Στην εισηγητική έκθεση του υπουργού Εσωτερικών Ν. Λεβίδη, εξηγούνται οι λόγοι που επέβαλαν την απόφαση του εξελληνισμού: “Τα βάρβαρα ονόματα και τα κακόφωνα ελληνικά λυπούσι μεν το γλωσσικόν αίσθημα, έχουσι δε και επιβλαβή μορφωτικήν επήρειαν εις τους κατοικούντας, συστέλλοντά πως και ταπεινούντα το φρόνιμα αυτών, αλλά και παρέχουσι ψευδή υπόνοιαν της εθνικής συστάσεως του πληθυσμού των χωρίων εκείνων, ων τα ξενικά ονόματα ηδύνατο να εκληφθώσιν ως μαρτυρούντα και ξενικήν καταγωγήν”.

Τα πρώτα διορισμένα μέλη της επιτροπής είναι γνωστοί εθνικά έλληνες λόγιοι. Πρόεδρος αναλαμβάνει ο πατέρας της λαογραφίας στην Ελλάδα Νικόλαος Πολίτης και μέλη άνδρες που ήταν (ή θα γίνουν) καθηγητές πανεπιστημίου και ακαδημαϊκοί: οι ιστορικοί Σπυρίδων Λάμπρος, Σωκράτης Κουγέας, Νικόλαος Βέης, Κωνσταντίνος Άμαντος και Δημήτρης Καμπούρογλου...Ό,τι δηλαδή θα αποκαλούσαμε, βαρύ πυροβολικό του ελληνικού εθνικισμού.

Στην αρχή η επιτροπή φαίνεται πως αναλώθηκε σε συζητήσεις, γιατί μεταξύ 1910 και 1914, έχουμε μόνο εννέα μετονομασίες. Το 1915, με 61 μετονομασίες θεωρείται καλή χρονιά. Μεταξύ 1916 και 1919 σημειώνονται άλλες 65 μετονομασίες. Η χαμηλή παραγωγικότητα της επιτροπής, ωθεί την κυβέρνηση να υποχρεώσει την επιτροπή, να προχωρήσει σε αναγκαστική συνεργασία με τους δασκάλους όλης της χώρας, προκειμένου να προχωρήσει ο εξελληνισμός.

Η επιτάχυνση των διαδικασιών επιβάλλεται, λόγω και της ενσωμάτωσης των νέων επαρχιών, με τα χιλιάδες νέα “βάρβαρα” τοπωνύμια. Στις 10 Οκτωβρίου 1919, η επιτροπή, με εγκύκλιο επιστολή, ανακοινώνει στους εκπαιδευτικούς τη νέα απόφαση:

“Η επί των τοπωνυμιών της Ελλάδος Επιτροπεία, της οποίας έργον κυριώτατον είναι η εκβολή όλων των τουρκοφώνων ονομάτων των συνοικισμών και κοινοτήτων, τα οποία μολύνουσι και ασχημίζουν την όψιν της ωραίας ημών πατρίδος, παρέχουσι δε και αφορμήν εις δυσμενή δια το ελληνικό έθνος εθνολογικά συμπεράσματα, τα οποία οι αντίπαλοι λαοί μεταχειρίζονται εναντίον ημών, απεφάσισε κατ’ εντολήν του Υπουργείου των Εσωτερικών όπως εντείνει τας προσπάθειάς της δια την αντικατάστασιν των ξενοφώνων ονομάτων δι’ ελληνοφώνων.

Αλλ’ η εκλογή του νέου ονόματος δεν είναι καθόλου εύκολος. Απαιτείται γνώσις ακριβής του τόπου, την οποίαν, τα μέλη της Επιτροπείας, ζώντα εν Αθήναις δεν έχουν. Δια τούτο η Επιτροπεία απεφάσισε να αποταθή εις τους κατά τόπους κυριωτάτους αντιπροσώπους του πνευματικού βίου της Ελλάδος, τους δημοδιδασκάλους” [Χουλιαράκης 1973, σ. 209].

Το νέο σχήμα της εθνικής επιχείρησης μετονομασιών, υπήρξε στην αρχή συγκρατημένο... Μεταξύ 1920 και 1925, ανακοινώνονται μόνο 61 νέες μετονομασίες. Η αλλαγή των ονομάτων 500 περίπου οικισμών της Θράκης, περνάει “λάθρα”, μέσα από την απογραφή του 1920 [Λεξικόν 1923].

Μόλις ωστόσο το τοπίο ξεκαθαρίζει, το ελληνικό κράτος διατάζει την επιτροπή να αλλάξει το χάρτη της χώρας με συνοπτικές διαδικασίες. Με το διάταγμα της 17ης Σεπτεμβρίου 1926, επιτρέπεται “ίνα μεταβληθώσι ξενόφωνα ή κακόηχα ονόματα συνοικισμών, πόλεων ή κωμών”.

Σε κάθε νομαρχία, συγκροτείται υποεπιτροπή μετονομασιών υπό την προεδρία του νομάρχη. Εκτός των εκπαιδευτικών, συνιστάται η συμμετοχή σε αυτή “δημοσίων υπαλλήλων και εντοπίων προσώπων, δυναμένων να συντελέσωσιν εις τον

επιδιωκόμενον σκοπόν”. Μετά τη μετονομασία, “απαγορεύεται απολύτως η χρήσις των παλαιών ονομάτων”. Η παράβαση της απαγόρευσης, “αποτελεί πταισματικήν παράβασιν τιμωρουμένην με πρόστιμον μέχρις 100 δραχμών, ή με κράτησιν μέχρι 10 ημερών” [Χουλιαράκης 1975, σ. 344 – 345].

Το διάταγμα αυτό δίνει το σύνθημα. Μέχρι το 1928, μετονομάζονται 2.500 περίπου οικισμοί !

Μετά οι ρυθμοί πέφτουν. Μεταξύ 1929 – 1952 ακολουθούν 354 μετονομασίες. Τη πενταετία 1953 – 1957 σημειώνονται 760 και ανάμεσα 1958 και 1971 άλλες 326. Έκτοτε οι μετονομασίες των οικισμών γίνονται σπάνιες, καθώς δεν έχουν απομείνει και πολλά ξενόφωνα ονόματα για αλλαγή. Ο σκοπός έχει επιτευχθεί, τα μισά περίπου ονόματα των οικισμών άλλαξαν, η Ελλάδα έγινε αγνώριστη...

...Η Γεωγραφική Υπηρεσία, εξελλήνισε πολλά ονόματα στους χάρτες κλίμακας 1: 100.000 και 1: 50.000, χωρίς να προβεί σε δημόσια ανακοίνωση. Κυκλοφόρησε μάλιστα εμπιστευτικά σήματα προς χρήση των αξιωματικών, που συνόδευαν τους νέους χάρτες και σημείωναν τα παλιά και τα νέα ονόματα, ώστε να είναι δυνατή η χρήση τους και να αποφευχθούν ολέθρια σφάλματα, σε περίπτωση πολεμικών επιχειρήσεων...

Στην κατεύθυνση του εξελληνισμού των μικροτοπωνυμίων (θέσεων), κινήθηκε επίσης το υπουργείο Εσωτερικών από το 1962 και από την επαρχία Ξάνθης (ΦΕΚ 210 της 13/12) [Χουλιαράκης 1976, σ. 220]. Οι μαζικές μετονομασίες των μικροτοπωνυμίων, μέσω διαταγμάτων, αρχίζουν ωστόσο από το 1969 και συνεχίζονται τα επόμενα χρόνια. Παράλληλα το υπουργείο Εσωτερικών εγκρίνει κάθε τόσο και κάποια μετονομασία “βαρβαρόφωνου” οικισμού, όπως εκείνη των “Νέων Λιοσίων” σε “Ίλιον”, το Σεπτέμβριο του 1994...

Το τελευταίο παράδειγμα, χαρακτηρίζει και την ποιότητα της σκέψης των σύγχρονων νονών. Με το να μετονομάζει μια χώρα, μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μια συνοικία της πρωτεύουσάς

της, δίνοντάς της ένα αρχαιοπρεπές όνομα, για να ξορκίσει το γεγονός της εκεί ύπαρξης Αρβανιτών, Τσιγγάνων και ρωσοφώνων προσφύγων, το μόνο που επιτυγχάνει επί της ουσίας, είναι να αποκαλύπτει, εκτός από κεκτημένη ταχύτητα, ενός προπατορικού αμαρτήματος, τη σημερινή ιδεολογική ένδεια και ανασφάλεια των ταγών της.

Όπως και να έχει, ακόμα και αν η ιστορία...επαναλαμβάνεται σαν κωμωδία πλέον, το τέλος αυτού του κεφαλαίου, δεν έχει ακόμα γραφτεί “.

**ΠΗΓΗ: (πληρες
κείμενο):** <http://www.lithoksou.net/p/i-ethniki-epixeirisi-eksellinismoy-ton-toponymion-2005>

Μετονομασίες χωριών στην Πελοπόννησο

Δεν είναι σε όλους τους Έλληνες γνωστό πως το Ελληνικό κράτος από τότε που ιδρύθηκε προχώρησε-και συνεχίζει μάλιστα ακόμα και σήμερα-σε μία εκτεταμένη επιχείρηση μετονομασίας χωριών αλλά και πόλεων. Ο λόγος είναι πως υπήρχε πλήθος τοπωνυμίων που δεν είχαν Ελληνική προέλευση (κυρίως Τούρκικα και Αλβανικά) ή άλλα που θεωρήθηκαν “μπανάλ” και αντικαταστάθηκαν από πιο προσιτά ή αρχαιοελληνικά κλπ.

Νομίζουμε λοιπόν πως αξίζει τον κόπο να κάνουμε μια αναδρομή και να γνωρίσουμε τα παλιά τοπωνύμια των χωριών της χώρας

μας, κάνοντας αρχή από την Πελοπόννησο και αργότερα και άλλων περιοχών. Αυτό φυσικά μέσω της ιστοσελίδας του συγγραφέα Δημήτρη Λιθοξόου που έχει πραγματοποιήσει τέτοιες μελέτες.

Έτσι μπορείτε να δείτε στη λίστα παρακάτω (με αλφαβητική σειρά) τα παλιά ονόματα των χωριών της Πελοποννήσου στην πρώτη στήλη και δίπλα τη σημερινή τους ονομασία, αλλά και το έτος μετονομασίας.

1ο μέρος: Α-Λ

<http://www.lithoksou.net/p/metonomasies-ton-oikismon-tis-peloponnisoy-l>

2ο μέρος: Μ-Ψ

<http://www.lithoksou.net/p/metonomasies-ton-oikismon-tis-peloponnisoy-m-ps>

Μετονομασίες χωριών στην Πελοπόννησο

Δεν είναι σε όλους τους Έλληνες γνωστό πως το Ελληνικό κράτος από τότε που ιδρύθηκε προχώρησε-και συνεχίζει μάλιστα ακόμα και σήμερα-σε μία εκτεταμένη επιχείρηση μετονομασίας χωριών αλλά και πόλεων. Ο λόγος είναι πως υπήρχε πλήθος τοπωνυμίων που δεν είχαν Ελληνική προέλευση (κυρίως Τούρκικα και Αλβανικά) ή άλλα που θεωρήθηκαν “μπανάλ” και αντικαταστάθηκαν από πιο προσιτά ή αρχαιοελληνικά κλπ.

Νομίζουμε λοιπόν πως αξίζει τον κόπο να κάνουμε μια αναδρομή και να γνωρίσουμε τα παλιά

τοπωνύμια των χωριών της χώρας μας, κάνοντας αρχή από την Πελοπόννησο και αργότερα και άλλων περιοχών. Αυτό φυσικά μέσω της ιστοσελίδας του συγγραφέα Δημήτρη Λιθοξόου που έχει πραγματοποιήσει τέτοιες μελέτες.

Έτσι μπορείτε να δείτε στη λίστα παρακάτω (με αλφαβητική σειρά) τα παλιά ονόματα των χωριών της Πελοποννήσου στην πρώτη στήλη και δίπλα τη σημερινή τους ονομασία, αλλά και το έτος μετονομασίας.

1ο μέρος: Α-Λ

<http://www.lithoksou.net/p/metonomasies-ton-oikismon-tis-pe-lopennisoy-l>

2ο μέρος: Μ-Ψ

<http://www.lithoksou.net/p/metonomasies-ton-oikismon-tis-pe-lopennisoy-m-ps>

**Μια άγνωστη πλευρά της
πανέμορφης Μάνης !**

Μανιάτικος γδικιωμός

Μια ιστορική άγνωστη πλευρά της πανέμορφης Μάνης !

ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΟΙ ΣΥΝΗΘΙΖΟΥΝ ΝΑ ΝΤΥΝΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΘΕ ΕΠΟΧΗΣ ΣΧΕΔΟΝ ΜΕ ΕΝΑ ΦΩΤΟΣΤΕΦΑΝΟ ΚΑΙ ΝΑ ΠΡΟΒΑΛΟΥΝ ΜΟΝΟ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ. Η ΕΛΛΑΔΑ ΟΜΩΣ (ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΑ Η ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΕΙΧΕ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΣΧΗΜΕΣ Η ΕΣΤΩ ΑΜΦΙΛΕΓΟΜΕΝΕΣ ΠΛΕΥΡΕΣ ΤΗΣ ΚΑΙ ΕΜΕΙΣ ΕΠΕΙΔΗ ΕΙΜΑΣΤΕ ΤΑ "ΑΙΡΕΤΙΚΑ" ΘΕΩΡΟΥΜΕ ΣΚΟΠΙΜΟ ΝΑ ΤΙΣ ΠΡΟΒΑΛΟΥΜΕ ΚΑΙ ΑΥΤΕΣ.

ΕΝΑ ΤΕΤΟΙΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΗΤΑΝ Ο ΜΑΝΙΑΤΙΚΟΣ ΓΔΙΚΙΩΜΟΣ ΠΟΥ ΝΑΙ ΜΕΝ ΜΕ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΕΞΑΦΑΝΙΣΤΗΚΕ, ΑΛΛΑ ΕΧΕΙ ΑΦΗΣΕΙ ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ ΤΟΥ ΣΕ ΜΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΕΠΟΧΗ ΚΑΙ ΕΝΑΝ ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ. ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΤΙ ΑΚΡΙΒΩΣ ΗΤΑΝ, ΤΟ ΠΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΓΙΑΤΙ...

Στο κλίμα των σκληρών αγώνων επικράτησης μεταξύ των πατριών (οικογενειών), αναπτύχθηκε η βεντέτα, ο λεγόμενος «γδικιωμός» ή δικιωμός – που αφορούσε αρχικά το σόι ή την οικογένεια και όχι το άτομο – ήταν η τιμωρία μιας πράξης που είχε γίνει σε βάρος της οικογένειας.

Την τιμωρία αποφάσιζε ψύχραιμα ένα οικογενειακό συμβούλιο, ενώ δεν ήταν απαραίτητο να τιμωρηθεί προσωπικά ο ένοχος της πράξης. Η βεντέτα μπορούσε να στραφεί και εναντίον άλλου μέλους της αντίπαλης οικογένειας.

Τα αρσενικά παιδιά της οικογένειας, σε περίπτωση πού ο πατέρας έπεφτε θύμα γδικιωμού, ανατρέφονταν με μοναδικό σκοπό μεγαλώνοντας να πάρουν το αίμα του πίσω. Όταν η εκδίκηση ολοκληρωνόταν, η οικογένεια πού πήρε ικανοποίηση κλεινόταν στο σπίτι της, για να μην προκαλέσει την οικογένεια του σκοτωμένου. Συχνά στόχος ήταν η ολοκληρωτική εκμηδένιση της αντίπαλης οικογένειας. Το πρώτο κτύπημα δε γινόταν ποτέ απροειδοποίητα η πλευρά που προκαλούσε κήρυξε επίσημα τον πόλεμο, χτυπούσαν οι καμπάνες, τα δυο αντίπαλα μέρη πήγαιναν στους πύργους τους κι από κει και πέρα κάθε μέσο καταστροφής ήταν επιτρεπτό.

Ο ουδέτερος πληθυσμός του χωριού στο διάστημα που διαρκούσε η βεντέτα ή κρυβόταν ή απομακρυνόταν όσο να τελειώσει ο μικρός πόλεμος.

Σε ορισμένες περιπτώσεις ο κώδικας της βεντέτας επέτρεπε μια προσωρινή ανάπαυλα, την «τρέβα» την εποχή του οργώματος, της σποράς, του θερισμού, του αλωνίσματος και όταν μάζευαν τις ελιές. Τα αντιμαχόμενα μέρη δούλευαν τότε σε γειτονικά χωράφια με νεκρική σιγή και τη νύχτα εφοδίαζαν τους πύργους με τρόφιμα και πυρομαχικά. Ο αγώνας ξανάρχιζε μόλις τέλειωνε η συγκομιδή.

Μια περιορισμένη ανακωχή μπορούσε επίσης να γίνει όταν ένα μέλος των αντιπάλων οικογενειών είχε βαφτίσια, γάμο ή κάτι ανάλογο. Ο συνηθέστερος φυσικά τρόπος με τον οποίο τέλειωνε η βεντέτα ήταν η εκμηδένιση της μιας μερίδας, οπότε τα υπολείμματά της σκορπίζονταν σε άλλα χωριά, αφήνοντας τους πύργους και τα χωράφια τους στο νικητή, ο οποίος έμενε αδιαφιλονίκητος κυρίαρχος, ώσπου μια άλλη Νυκλιάνικη οικογένεια κατόρθωνε να συγκεντρώσει ή να δημιουργήσει αρκετή δύναμη για να τον προκαλέσει.

Μπορούσε όμως και να μείνει αν ήθελε, στο χωριό η νικημένη παράταξη, αν ζητούσε από το νικητή συγγνώμη με, ένα καθορισμένο τελετουργικό τυπικό. Τα πράγματα ήταν απλούστερα στις περιπτώσεις φόνων δίχως γενικότερες προεκτάσεις, οπότε, ύστερα από μια καθορισμένη, απλούστερη από την προηγούμενη, διαδικασία, ο μετανοημένος φονιάς γινόταν ο ιδιαίτερος προστάτης και ευεργέτης της οικογένειας που αδίκησε όλα αυτά τα θέματα τα τακτοποιούσε ένα τοπικό συμβούλιο, η Γεροντική, μοναδικός θεσμός, υπό τον μπέη ή τον αρχικαπετάνιο, που φρόντιζε για την τάξη στη Μάνη.

Ένα γεγονός που μπορούσε να συμβιβάσει τα αντιμαχόμενα μέρη ήταν η τουρκική απειλή. Η πιο μακρόχρονη ανακωχή ήταν η γενική τρέβα που ζήτησε ο Μαυρομιχάλης την παραμονή του πόλεμου της Ανεξαρτησίας. Οι αντιδικίες πάντως συνεχίστηκαν και μετά την απελευθέρωση, αλλά σιγά-σιγά οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις μεταξύ Νυκλιάνων και υποτακτικών διαλύονταν, η παράδοση της βίας όμως συνεχίστηκε, έστω και χωρίς πια τους μεγάλους πόλεμους των Νυκλιάνων. Η παράδοση δεν κόπηκε αμέσως, αλλά περιορισμένη με μεμονωμένες εκδηλώσεις, συνεχίστηκε ως το Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Σήμερα φυσικά όλα αυτά αποτελούν αναμνήσεις μιας άλλης εποχής.

Πηγή: mani.org.gr

**Το Ηπειρώτικο πολυφωνικό
(Ηπειρωτική πολυφωνία) και
ποια η προέλευσή του ;**

Ταυτότητα:

Είναι ένα Εθνομουσικολογικό φαινόμενο παλαιότατης καταγωγής, συνυφασμένο με την κοινοτική δομή και έκφραση των πληθυσμών της παραμεθόριας Ηπείρου και της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας, των οποίων αποτελεί ζωντανό στοιχείο πολιτισμικής ταυτότητας. Η δομή και το ύφος της ερμηνείας του δημιουργούν μια από τις πλέον ενδιαφέρουσες φόρμες στο ρεπερτόριο της παγκόσμιας λαϊκής πολυφωνίας.

Τόπος:

Το Ηπειρώτικο Πολυφωνικό Τραγούδι είναι διαδεδομένο στην παραμεθόρια Ήπειρο και τη Νότια Αλβανία. Αποτελεί ζώσα παράδοση σε πολλά από τα χωριά των περιοχών Πωγωνίου, Άνω Πωγωνίου του πρώην Νομού Ιωαννίνων, Μουργκάνας και Φιλιατών του πρώην Νομού Θεσπρωτίας καθώς και σε χωριά της Κόνιτσας. Απαντάται, επίσης, στην «απέκει» πλευρά των Ελληνοαλβανικών συνόρων, στα χωριά της Δερόπολης, του Άνω Πωγωνίου, του θεολόγου (Ριζά), του Βούρκου και της Χειμάρρας – περιοχές της ελληνικής μειονότητας στη Νότια Αλβανία.

Ως χωριά με ξεχωριστή πολυφωνική παράδοση στην παραμεθόρια Ήπειρο, ανάμεσα σε άλλα, αξίζει να μνημονευθούν, από ανατολικά προς δυτικά, το Δολό, η Πωγωνιανή, οι Ποντικάτες, η Χρυσόδουλη, το Μαυρόπουλο, το Ζάβροχο, τα Κτίσματα, η Χαραυγή, η Καστάνιανη Πωγωνίου, ο Παρακάλαμος, το Μαυρονόρος, ο Λιάς, το Βαβούρι, ο Τσαμαντάς, ο Αμπελώνας (Πόβλα), το Γιρομέρι, το Πλαίσιο, η Σαγιάδα. Χωριά της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία, διακεκριμένα για τη ζώσα πολυφωνική τους παράδοση είναι, ανάμεσα σε άλλα, η Πολύτσανη και το Χλωμό στο Άνω Πωγώνι, η Δερβιτσάνη, η Γράψη, η Γλύνα στη Δερόπολη, το Σελιό, η Σωτήρα, η Κοσοβίτσα, στην Άνω Δερόπολη, η Δίβρη στα Ριζά, η Φοινίκη στο Βούρκο, η Χειμάρρα στην ενδότερη, παράκτια περιοχή.

Πέρα όμως από τους «γενέθλιους» τόπους της, η Ηπειρώτικη Πολυφωνία διαδίδεται πλέον και σε αστικά κέντρα, λόγω της μετανάστευσης, αλλά και λόγω της διάδοσης του είδους με νεότερους τρόπους. Έτσι, με την ενεργοποίηση σειράς ομίλων

και σχημάτων καθώς και τη λειτουργία εργαστηρίων πολυφωνίας, το Ηπειρώτικο Πολυφωνικό Τραγούδι απαντά σήμερα στην Αθήνα, τα Ιωάννινα και τη Θεσσαλονίκη, ενώ πυρήνες πολυφωνίας δημιουργούνται και σε άλλες πόλεις αλλά και στο εξωτερικό, μέσω μεταναστών, σεμιναρίων και σχημάτων.

II. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

1. Πρόσωπο, ομάδα, οργανισμός

Φορείς του στοιχείου είναι όλοι όσοι τραγουδούν το Ηπειρώτικο Πολυφωνικό Τραγούδι είτε στις τοπικές κοινωνίες είτε σε νεότερες συλλογικότητες, στους χώρους της αποδημίας και το αστικό περιβάλλον.

Κείμενο του Λάμπρου Λιάβα

«Η απόδοση των τραγουδιών αυτών γίνεται από ομάδα τραγουδιστών που πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον 4 άτομα. Ο συνηθέστερος αριθμός είναι 5, αλλά μπορεί να φτάνει και 6, 7 ή ακόμη και 10 τραγουδιστές – ανάλογα με τους ισοκράτες (ώστε να “γεμίζει το τραγούδι και να πάει βρονταριά!”) Ο κορυφαίος της ομάδας τραγουδάει την κυρίως μελωδία, δηλαδή

αρχίζει, “παίρνει” το τραγούδι, γι’ αυτό ονομάζεται **παρτής** ή **πάρτης** ή **σηκωτής**. Του απαντάει ο δεύτερος που “γυρίζει” ή “τσακίζει” το τραγούδι, γι’ αυτό και λέγεται **γυριστής**, ενώ οι υπόλοιποι, οι **ισοκράτες**, κρατούν το “ίσο”, δηλαδή το φθόγγο της τονικής της μελωδίας. Στην ομάδα αυτή μπορεί να προστεθεί (επιπλέον ή σε αντικατάσταση του γυριστή) κι ένα ακόμη τραγουδιστής, ο **κλώστης**, που κάνει ιδιόμορφους λαρυγγισμούς με ψεύτικη φωνή (“φαλτσέτο”, όπως στα τυρολέζικα γιόντλερ), “κλώθοντας” το τραγούδι ανάμεσα στην τονική και στην υποτονική της μελωδίας. Μια τεχνική του χεριού που κρατάει τ’ αδράχτι όταν κλώθει το νήμα. Το χέρι όχι μόνο βάζει τ’ αδράχτι σε περιστροφική κίνηση (κλωθογυρίζει) αλλά το ανεβοκατεβάζει κιόλας κάθε τόσο. Ο συσχετισμός είναι φανερός.

Τόσο ο γυριστής όσο και ο κλώστης κόβουν απότομα το τραγούδι στην υποτονική της κλίμακας δημιουργώντας έτσι με τον τελευταίο φθόγγο του πάρτη μια έντονη διαφωνία (διάστημα 2ας), που είναι το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της πολυφωνικής φόρμας και της δίνει ένα ιδιόμορφο άκουσμα. (...)

(...) Όσον αφορά στην καταγωγή αυτής της πολυφωνικής φόρμας, παρόλο που η έρευνα δεν έχει καταλήξει ακόμη σε βέβαια συμπεράσματα, όλες οι ενδείξεις πείθουν ότι ανάγεται σε πολύ παλιές (ίσως ακόμη και προελληνικές) εποχές. Πράγματι οι μελωδίες των τραγουδιών (μαζί με ορισμένα ακόμη της Ηπείρου και κάποια γυναικεία τραγούδια της Θεσσαλίας) είναι οι μοναδικές στον ελλαδικό χώρο που έχουν διατηρήσει την πεντατονική ανημίτονη κλίμακα (μουσική κλίμακα που αποτελείται από 5 νότες, χωρίς ημιτόνια). Η κλίμακα αυτή, όπως έχει αποδείξει η πρόσφατη μουσικολογική έρευνα, ταυτίζεται με το δώριο τρόπο των αρχαίων Ελλήνων, την κατεξοχήν ελληνική αρμονία.»

Παρατηρώντας κανείς τον τρόπο λειτουργίας ενός ηπειρώτικου πολυφωνικού συνόλου, μπορεί εύκολα να αντιληφθεί ότι η συμμετοχή σε μία τέτοια ομάδα προϋποθέτει πρώτ' απ' όλα την βιωματική σχέση τού κάθε μέλους με το ηπειρώτικο τραγούδι, αλλά και τους ισχυρούς δεσμούς μεταξύ των μελών του συγκροτήματος ώστε να λειτουργήσουν σαν ενιαίο σύνολο. Η ιδιαιτερότητα των πολυφωνικών συγκροτημάτων έχει να κάνει με τον απόλυτο συντονισμό και τη συλλογικότητα της έκφρασης, αλλά την ίδια στιγμή απαιτεί και τον ξεκάθαρο διαχωρισμό των ρόλων και των φωνών, μέσα σε μία ιεραρχία η οποία παραμένει αυστηρή για να μπορέσει να λειτουργήσει το σύνολο. Αυτή η πειθαρχία και ο σαφής διαχωρισμός των ρόλων δεν περιορίζει τα εκφραστικά μέσα του μέλους του συγκροτήματος.

Αντίθετα, η λειτουργία μέσα από αυτούς τους κανόνες ελευθερώνει την έκφραση, και όπως αναφέρει ο **Μιχάλης Γκανάς** «αυτά τα τραγούδια δεν βασίζονται σ' έναν καλλίφωνο τραγουδιστή αλλά στην πολυφωνία της ομάδας. Οι φωνές ξεσκίζονται, χωρίς καμία έγνοια να είναι “ωραίες”, εκφράζοντας ένα κοινό πάθος που έρχεται από πολύ μακριά».

Μια ιστορική άγνωστη πλευρά της πανέμορφης Μάνης !

Μανιάτικος γδικιωμός
Μια ιστορική άγνωστη πλευρά της πανέμορφης
Μάνης !

ΟΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΟΙ ΣΥΝΗΘΙΖΟΥΝ ΝΑ ΝΤΥΝΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΘΕ ΕΠΟΧΗΣ ΣΧΕΔΟΝ ΜΕ ΕΝΑ ΦΩΤΟΣΤΕΦΑΝΟ ΚΑΙ ΝΑ ΠΡΟΒΑΛΟΥΝ ΜΟΝΟ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ. Η ΕΛΛΑΔΑ ΟΜΩΣ (ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΑ Η ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΕΙΧΕ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΣΧΗΜΕΣ Η ΕΣΤΩ ΑΜΦΙΛΕΓΟΝΕΝΕΣ ΠΛΕΥΡΕΣ ΤΗΣ ΚΑΙ ΕΜΕΙΣ ΕΠΕΙΔΗ ΕΙΜΑΣΤΕ ΤΑ "ΑΙΡΕΤΙΚΑ" ΘΕΩΡΟΥΜΕ ΣΚΟΠΙΜΟ ΝΑ ΤΙΣ ΠΡΟΒΑΛΟΥΜΕ ΚΑΙ ΑΥΤΕΣ.

ΕΝΑ ΤΕΤΟΙΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΗΤΑΝ Ο ΜΑΝΙΑΤΙΚΟΣ ΓΔΙΚΙΩΜΟΣ ΠΟΥ ΝΑΙ ΜΕΝ ΜΕ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΕΞΑΦΑΝΙΣΤΗΚΕ, ΑΛΛΑ ΕΧΕΙ ΑΦΗΣΕΙ ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ ΤΟΥ ΣΕ ΜΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΕΠΟΧΗ ΚΑΙ ΕΝΑΝ ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ. ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΤΙ ΑΚΡΙΒΩΣ ΗΤΑΝ, ΤΟ ΠΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΓΙΑΤΙ...

Στο κλίμα των σκληρών αγώνων επικράτησης μεταξύ των πατριών (οικογενειών), αναπτύχθηκε η βεντέτα, ο λεγόμενος «γδικιωμός» ή δικιωμός – που αφορούσε αρχικά το σόι ή την οικογένεια και όχι το άτομο – ήταν η τιμωρία μιας πράξης που είχε γίνει σε βάρος της οικογένειας.

Την τιμωρία αποφάσιζε ψύχραιμα ένα οικογενειακό συμβούλιο, ενώ δεν ήταν απαραίτητο να τιμωρηθεί προσωπικά ο ένοχος της πράξης. Η βεντέτα μπορούσε να στραφεί και εναντίον άλλου μέλους της αντίπαλης οικογένειας.

Τα αρσενικά παιδιά της οικογένειας, σε περίπτωση πού ο πατέρας έπεφτε θύμα γδικιωμού, ανατρέφονταν με μοναδικό σκοπό μεγαλώνοντας να πάρουν το αίμα του πίσω. Όταν η εκδίκηση

ολοκληρωνόταν, η οικογένεια πού πήρε ικανοποίηση κλεινόταν στο σπίτι της, για να μην προκαλέσει την οικογένεια του σκοτωμένου. Συχνά στόχος ήταν η ολοκληρωτική εκμηδένιση της αντίπαλης οικογένειας. Το πρώτο κτύπημα δε γινόταν ποτέ απροειδοποίητα η πλευρά που προκαλούσε κήρυξε επίσημα τον πόλεμο, χτυπούσαν οι καμπάνες, τα δυο αντίπαλα μέρη πήγαιναν στους πύργους τους κι από κει και πέρα κάθε μέσο καταστροφής ήταν επιτρεπτό. Ο ουδέτερος πληθυσμός του χωριού στο διάστημα που διαρκούσε η βεντέτα ή κρυβόταν ή απομακρυνόταν όσο να τελειώσει ο μικρός πόλεμος.

Σε ορισμένες περιπτώσεις ο κώδικας της βεντέτας επέτρεπε μια προσωρινή ανάπαυλα, την «τρέβα» την εποχή του οργώματος, της σποράς, του θερισμού, του αλωνίσματος και όταν μάζευαν τις ελιές. Τα αντιμαχόμενα μέρη δούλευαν τότε σε γειτονικά χωράφια με νεκρική σιγή και τη νύχτα εφοδίαζαν τους πύργους με τρόφιμα και πυρομαχικά. Ο αγώνας ξανάρχιζε μόλις τελειωνε η συγκομιδή. Μια περιορισμένη ανακωχή μπορούσε επίσης να γίνει όταν ένα μέλος των αντιπάλων οικογενειών είχε βαφτίσια, γάμο ή κάτι ανάλογο. Ο συνηθέστερος φυσικά τρόπος με τον οποίο τελειωνε η βεντέτα ήταν η εκμηδένιση της μιας μερίδας, οπότε τα υπολείμματά της σκορπίζονταν σε άλλα χωριά, αφήνοντας τους πύργους και τα χωράφια τους στο νικητή, ο οποίος έμενε αδιαφιλονίκητος κυρίαρχος, ώσπου μια άλλη Νυκλιάνικη οικογένεια κατόρθωνε να συγκεντρώσει ή να δημιουργήσει αρκετή δύναμη για να τον προκαλέσει.

Μπορούσε όμως και να μείνει αν ήθελε, στο χωριό η νικημένη παράταξη, αν ζητούσε από το νικητή συγγνώμη με, ένα καθορισμένο τελετουργικό τυπικό. Τα πράγματα ήταν απλούστερα στις περιπτώσεις φόνων δίχως γενικότερες προεκτάσεις, οπότε, ύστερα από μια καθορισμένη, απλούστερη από την προηγούμενη, διαδικασία, ο μετανοημένος φονιάς γινόταν ο ιδιαίτερος προστάτης και ευεργέτης της οικογένειας που αδίκησε όλα αυτά τα θέματα τα τακτοποιούσε ένα τοπικό συμβούλιο, η Γεροντική, μοναδικός θεσμός, υπό τον μπέη ή τον αρχικαπετάνιο, που φρόντιζε για την τάξη στη Μάνη.

Ένα γεγονός που μπορούσε να συμβιβάσει τα αντιμαχόμενα μέρη ήταν η τουρκική απειλή. Η πιο μακρόχρονη ανακωχή ήταν η γενική τρέβα που ζήτησε ο Μαυρομιχάλης την παραμονή του πόλεμου της Ανεξαρτησίας. Οι αντιδικίες πάντως συνεχίστηκαν και μετά την απελευθέρωση, αλλά σιγά-σιγά οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις μεταξύ Νυκλιάνων και υποτακτικών διαλύονταν, η

παράδοση της βίας όμως συνεχίστηκε, έστω και χωρίς πια τους μεγάλους πόλεμους των Νυκλιάνων. Η παράδοση δεν κόπηκε αμέσως, αλλά περιορισμένη με μεμονωμένες εκδηλώσεις, συνεχίστηκε ως το Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Σήμερα φυσικά όλα αυτά αποτελούν αναμνήσεις μιας άλλης εποχής.

Πηγή: mani.org.gr

8+1 ιδέες για καλό Πάσχα στη Θεσσαλονίκη

Τι μπορείτε να κάνετε στην Θεσσαλονίκη τη Μεγάλη Εβδομάδα; Πού θα κάνετε Ανάσταση με θέα την πόλη, πού θα φάτε το καλύτερο τριγωνάκι, τι παιδικές δραστηριότητες υπάρχουν τις επόμενες μέρες και ποιο είναι το καλύτερο σημείο για να δείτε το ανοιξιάτικο ηλιοβασίλεμα;

Μια σειρά από προτάσεις για να περάσετε ξεχωριστές μέρες στην συμπρωτεύουσα, ακολουθούν στο σύνδεσμο παρακάτω...

<http://www.e-radio.gr/post/79566/81-idees-gia-kalo-pasxa-sth-thessalonikh-pics>

Πασχαλινά έθιμα στις Κυκλάδες

Το Πάσχα στην Ελλάδα εορτάζεται την πρώτη Κυριακή μετά την πανσέληνο της Εαρινής Ισημερίας και θεωρείται η μεγαλύτερη και πλουσιότερη σε λαογραφικές εκδηλώσεις χριστιανική γιορτή. Όπως σε όλη την Ελλάδα, έτσι και στις Κυκλάδες το Πάσχα αναβιώνουν πατροπαράδοτα ήθη, έθιμα και παραδόσεις. Τα Πάθη και η Ανάσταση του Χριστού γιορτάζονται με ξεχωριστή λαμπρότητα και κατάνυξη σε κάθε κυκλαδονήσι.

ΜΑΣΚΟΥΛΑ ΚΑΙ ΠΥΡΟΤΕΧΝΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΝΔΡΟ

Ας δούμε λοιπόν τι περίπου λαμβάνει χώρα σε καθένα από αυτά, κυρίως κατά το Μεγάλο Σάββατο όπως τα βρήκαμε από το site www.e-kyklades.gr

- Στην Αμοργό το Σάββατο του Λαζάρου οι νοικοκυρές πλάθουν κουλουράκια σε ανθρωπόμορφα σχήματα τα «λαζαράκια» ή «κουκλάκια». Η Μεγάλη Εβδομάδα ξεκινά με το παραδοσιακό άσπρισμα των σπιτιών και των δρόμων. Τη

Μεγάλη Παρασκευή προσφέρονται ψωμί, ελιές και νηστίσιμα γλυκά και κατά την περιφορά του Επιταφίου οι γυναίκες ραίνουν την πομπή με αρώματα. Το απόγευμα της Κυριακής του Πάσχα, οι νέοι συγκεντρώνονται στα προαύλια των εκκλησιών και συμμετέχουν σε ομαδικά παραδοσιακά παιχνίδια.

- Στην **Ανάφη**, το απόγευμα του Μ. Σαββάτου σε όλο το χωριό είναι διάχυτη η μυρωδιά του ξύλου (αμπελόκλαδα) που καίγεται επί πολύ ώρα για να προετοιμάσει το «φουρνί» να δεχτεί το κατσικάκι σε ταψί με αναφιώτικο τυρί, σκεπασμένο καλά με αλουμινόχαρτο. Η πόρτα του «φουρνιού» σφραγίζεται με λάσπη καθώς και η καπνοδόχος, για να μην περάσει αέρας και καεί το κρέας. Επίσης ξεχωρίζουν το κίτρινο ψωμί ή αλλιώς τυρόπιτα καθώς και τα μελιτερά (με φρέσκια μυζήθρα).
- Στην **Άνδρο** το βράδυ της Ανάστασης οι νέοι τοποθετούν σιδερένιους σωλήνες στο χώμα, τους γεμίζουν με μπαρούτι και τους πυροδοτούν. Την ημέρα της Ανάστασης τρώνε τον παραδοσιακό «λαμπριάτη», ψητό αρνί ή κασίκι στο φούρνο γεμιστό με λαχανικά. Στην Παλαιόπολη, στο Κόρθι και σε άλλα χωριά το απόγευμα της Κυριακής του Πάσχα παίζουν στο δρόμο τα «τσούνια», παραδοσιακό παιχνίδι που μοιάζει με το μπόουλινγκ.
- Στην **Ηρακλεία** την παραμονή του Πάσχα οι νοικοκυρές ετοιμάζουν μαγειρίτσα και μελιτίνια, γλυκίσματα που φτιάχνονται από φρέσκια ντόπιακατσικίσια μυζήθρα. Το απόγευμα προετοιμάζουν το παραδοσιακό γεμιστό κασίκι με ρύζι και συκωταριά το οποίο σιγοψήνεται στο ξυλόφουρνο μέχρι το τέλος της Αναστάσιμης ακολουθίας. Την ημέρα του Πάσχα, οι κάτοικοι συγκεντρώνονται στις αυλές των σπιτιών, ψήνουν αρνιά και διασκεδάζουν με παραδοσιακά τραγούδια και χορό μέχρι την αυγή.
- Στην **Ίο** το Σάββατο του Λαζάρου οι κάτοικοι φτιάχνουν τα «λαζαράκια», σταφιδόψωμα σε ανθρωπόμορφα σχήματα. Την Μεγάλη Παρασκευή, μετά την Αποκαθήλωση, οι νέοι του νησιού παίζουν τις «μπάλες», ένα παιχνίδι με μικρές σιδερένιες κόκκινες και πράσινες μπάλες. Κατά

την Περιφορά των Επιταφίων των δύο Ενοριών του νησιού τα Εγκώμια ψάλλονται από χορωδίες γυναικών και κοριτσιών. Την εβδομάδα μετά το Πάσχα, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ίου «Η Φοινίκη» αναβιώνει το έθιμο της «κούνιας».

ΠΑΣΧΑ ΣΤΗΝ ΑΜΟΡΓΟ

- Στα **Κουφονήσια** τη Μεγάλη Πέμπτη, μετά το τέλος της ακολουθίας των Παθών, οι κάτοικοι συγκεντρώνονται στην εκκλησία και στολίζουν τον Επιτάφιο με άνθη, μια κυρία ψάλλει το μοιρολόι της Παναγίας και οι γυναίκες παραμένουν στην εκκλησία κοντά στον Επιτάφιο μέχρι το πρωί. Τη Μεγάλη Παρασκευή το λιμάνι φωταγωγείται από άκρη σε άκρη με δάδες και γίνεται η περιφορά του Επιταφίου. Ανήμερα του Πάσχα οι κάτοικοι γεύονται κατσίκι γεμιστό με ρύζι στον φούρνο, το παραδοσιακό φαγητό της ημέρας. Την επόμενη εορτάζεται ο πολιούχος Άγιος Γεώργιος με λειτουργία και λιτάνευση της εικόνας η οποία συνοδεύεται από ψαροκάικα που παραπλέουν της πομπής. Κατόπιν γίνεται πανηγύρι, προσφορά του «πανηγυρά» ο οποίος μετά από κλήρωση διοργανώνει τη γιορτή με δωρεάν προσφορά φαγητών και ποτών.
- Στη **Κύθνο** το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου γίνεται το «συχώριο»: για την ανάπαυση των ψυχών των συγγενών τους οι πιστοί φέρνουν στην εκκλησία κρέας ψητό, κρασί και ψωμί τα οποία έχει ευλογήσει (“διαβάσει”) ο παπάς και τα προσφέρουν στους παρευρισκόμενους.

Χαρακτηριστικό έθιμο του νησιού είναι αυτό της “Κούνιας”. Την Κυριακή του Πάσχα, στην πλατεία του νησιού, στήνεται μία κούνια στην οποία αιωρούνται αγόρια και κορίτσια ντυμένα με παραδοσιακές στολές με απώτερο σκοπό την υπόσχεση γάμου.

- Στη **Μήλο** στο χωριό Πλάκες το απόγευμα της Μεγάλης Παρασκευής γίνεται η αναπαράσταση της Αποκαθήλωσης του Χριστού. Την Κυριακή του Πάσχα πραγματοποιείται το «κάψιμο του Ιούδα», έθιμο που έχει τις ρίζες του στους πρώτους χριστιανικούς χρόνους. Την ίδια μέρα λαμβάνει χώρα το έθιμο του «μπαρουτιού» στις αυλές των εκκλησιών του Αγίου Σπυρίδωνα (Τριοβάσαλος) και του Αγίου Γεώργιου (Πέρα Τριοβασάλος).
- Στη **Μύκονο** οι γυναίκες ασπρίζουν τα σπίτια και πλάθουν τα «Λαζαράκια» ψωμάκια σε σχήμα ανθρώπων. Τη Μεγάλη Παρασκευή γίνεται η περιφορά του Επιταφίου στο Ματογιάννι και το Μεγάλο Σάββατο η Ανάσταση στο μικρό μοναστήρι του Παλαιοκάστρου στην Άνω Μερά και στη Μητρόπολη της Αλευκάντρας. Την ημέρα του Πάσχα οι κάτοικοι διασκεδάζουν στα σπίτια τους και το απόγευμα στη πλατεία του νησιού καίνε τον «Ιούδα». Σειρές με υπαίθριες σούβλες στήνονται στο Γιαλό και στην Άνω Μερά.

ΚΑΨΙΜΟ ΙΟΥΔΑ ΣΤΗ ΣΙΦΝΟ

- Στη **Νάξο** το Πάσχα γιορτάζεται σε όλα τα μοναστήρια και τις εκκλησιές του νησιού με θρησκευτική κατάνυξη. Την Μεγάλη Παρασκευή οι κοπέλες καθαρίζουν τις εκκλησιές, στολίζουν τον Επιτάφιο και μετά ακολουθεί η περιφορά. Στο πασχαλινό τραπέζι ξεχωρίζει το παραδοσιακό «μπατούδο», κατσικάκι γεμιστό με εντόσθια, λαχανικά, ρύζι, αυγά και τυρί ψημένο στο φούρνο.
- Στην **Πάρο**, στη Μάρπησσα η περιφορά του Επιταφίου συγκεντρώνει το ενδιαφέρον όλων των επισκεπτών του νησιού. Πλήθος κόσμου ψάλλοντας τα Εγκώμια του Επιταφίου, ακολουθεί την περιφορά στα γραφικά δρομάκια του χωριού. Στη διαδρομή αυτή, μπορεί κανείς να θαυμάσει τις [«Αναπαραστάσεις» από τα Πάθη του Χριστού](#), όπου μικροί και μεγάλοι ντυμένοι Ρωμαίοι στρατιώτες ή μαθητές του Χριστού, αναπαριστούν εκπληκτικά σκηνές από την είσοδο στα Ιεροσόλυμα, το Μυστικό Δείπνο, την προσευχή στο Όρος των Ελαιών, το Μαρτύριο της Σταύρωσης και την Ανάσταση. Η Ανάσταση γιορτάζεται με κοδοнокρουσίες και πλήθος πυροτεχνημάτων και βεγγαλικών. Το μεσημέρι, στο γήπεδο της Μάρπησσας, διοργανώνεται το Τραπέζι της Αγάπης με τον παραδοσιακό οβελία και νησιώτικο γλέντι.
- Στη **Σαντορίνη** το Σάββατο του Λαζάρουστις πλατείες των χωριών οι κάτοικοι στήνουν τον Λάζαρο, έναν πελώριο ξύλινο σταυρό τυλιγμένο με αλισμαρί και λουλούδια. Το πρωί της Μεγάλης Παρασκευής οι κοπέλες των χωριών στολίζουν τον Επιτάφιο με λουλούδια. Στην Οία, όλες οι Ακολουθίες της Μεγάλης Εβδομάδας γίνονται στην Παναγία την Πλατσανή, την εκκλησία της πλατείας. Στο χωρίο Πύργος μετά την Αποκαθήλωση βγαίνει το «Τάνταλο» στους δρόμους του χωριού για να αναγγείλει το γεγονός και οι καμπάνες ηχούν πένθιμα. Η περιφορά του Επιταφίου στον Πύργο σημαίνεται από μικρές φωτιές σε λυχναράκια. Οι γυναίκες από τις αυλές των σπιτιών ραίνουν την πομπή του Επιταφίου με ροδόνερο. Το Μεγάλο Σάββατο μετά την

Ανάσταση όλοι, με μια κουτσούνα και ένα κόκκινο αυγό, πάνε στα σπίτια τους για να φάνε τα «σγαρδούμια». Την Κυριακή του Πάσχα σε αρκετά χωριά του νησιού γίνεται το λαϊκό δικαστήριο του «Οβραίου» (πάνινο ομοίωμα ανθρώπου) ο οποίος καταδικάζεται σε θάνατο, κρεμιέται και καίγεται από τους κατοίκους με αυτοσχέδια δυναμιτάκια και βαρελότα. Στο Εμπορείο οι κάτοικοι βγαίνουν στους δρόμους χτυπώντας μεταλλικά αντικείμενα, ώστε να ξορκίσουν το «κακό».

- Στη **Σέριφο** το Μεγάλο Σάββατο το βράδυ όλες οι οικογένειες πηγαίνουν στην εκκλησία με ένα καλάθι μέσα στο οποίο τοποθετούν τυρί, κουλούρια και τόσα κόκκινα αυγά όσα τα μέλη της οικογένειας. Μετά τα τέλος της λειτουργίας οι πιστοί μεταφέρουν το αναστάσιμο φως με λαμπάδες ή λιχνοφάναρα και επιστρέφουν στο σπίτι τους όπου με τη φλόγα σχηματίζουν έναν σταυρό στο ανώφλι της πόρτας. Κατόπιν τσουγκρίζουν τα κόκκινα αυγά τρώγοντας ο καθένας από ένα, τελειώνοντας έτσι τη νηστεία. Το Μεγάλο Σάββατο, μετά την Ανάσταση, φτιάχνουν ένα ομοίωμα του Ιούδα το οποίο καίνε συμβολικά.

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΣΤΗ ΣΥΡΟ

- Στη **Σίφνο** υπάρχει το έθιμο του αναστάσιμου «χαιρετισμού» που διαρκεί σαράντα ημέρες. Την Μεγάλη Πέμπτη οι νοικοκυρές ετοιμάζουν τα παραδοσιακά

«πουλιάτης Λαμπρής» (πασχαλινές κουλούρες σε διάφορα σχήματα ζών και πουλιών) στολισμένα με κόκκινα αυγά. Κατά την εσπερινή ακολουθία, όταν ο παπάς διαβάσει το Έκτο Ευαγγέλιο, οι νέοι και οι νέες φεύγουν από την εκκλησία για να ανάψουν τα καντήλιατων ξωκλησιών. Επιστρέφουν αργότερα για να στολίσουν τον Επιτάφιο. Το Μεγάλο Σάββατο και η Δεύτερη Ανάσταση, την Κυριακή του Πάσχα, είναι ιδιαίτερα κατανυκτικές στην Μονή της Παναγίας της Βρυσιανής, στην Παναγία την Κόχη στον Αρτεμώνα και σε άλλες εκκλησίες και ξωκλήσια του νησιού. Το πασχαλιάτικο αρνί στη Σίφνο ψήνεται στο «μαστέλο» (πήλινο δοχείο) με άνηθο και ντόπιο κόκκινο κρασί. Στο εορταστικό τραπέζι θα βρούμε επίσης τη σπιτική ξινομυζήθρα και τη μελόπιτα, ένα τοπικό γλύκισμα από μέλι, μυζήθρα και αυγά. Το απόγευμα της Κυριακής του Πάσχα στην κεντρική πλατεία της Απολλωνίας οργανώνεται από τον Πολιτιστικό Σύλλογο Σίφνου το κάψιμο του Ιούδα. Σε ορισμένα χωριά γίνονται «τα τσουνια», ένα παιχνίδι ανά ζεύγη όπου με μια ξύλινη μπάλα οι παίκτες επιχειρούν να ρίξουν κάτω τα εννιά ξύλινα «τσούνια».

- Στη **Σύρο** οι δύο θρησκευτικές κοινότητες του νησιού, η Ορθόδοξη και η Καθολική, γιορτάζουν μαζί το Πάσχα. Στην Άνω Σύρο οι Επιτάφιοι των Καθολικών ξεκινούν από τον Καθεδρικό Ναό του Αγίου Γεωργίου. Στην Ερμούπολη ο επιτάφιος των Καθολικών ξεκινάει από τον ενοριακό Ναό της Ευαγγελίστριας, οι επιτάφιοι των Ορθοδόξων από τις ενορίες Αγίου Νικολάου, Κοιμήσεως και Μεταμορφώσεως, περιφέρονται και συναντώνται στην Πλατεία Μιαούλη, όπου γίνεται δέηση. Κατά την περιφορά των ορθόδοξων Επιταφίων ακολουθούν τη λιτανεία πιστοί με κοντάρια όπου βρίσκονται κρεμασμένα χιτώνας, σφουγγάρι και ζάρια, συμβολίζοντας τα πάθη του Χριστού. Στην ορθόδοξη εκκλησία της Ανάστασης, στο λόφο Βροντάδο της Ερμούπολης, η Πρώτη Ανάσταση, το πρωί του Μεγάλου Σαββάτου, συνοδεύεται από ηχηρά χτυπήματα των στασιδιών. Μετά τη λειτουργία της Ανάστασης, οι

Καθολικοί κάνουν την περιφορά του αγάλματος του Ιησού τοποθετημένου σε χρυσό ανοικτό κουβούκλιο καλυμμένο με βιολέτες, λεμονανθούς και πασχαλιές και ακολουθούν τα πολύχρωμα λάβαρα των διαφόρων αδελφοτήτων.

- Στη **Σχοινούσα** την ημέρα του Πάσχα όλοι οι κάτοικοι συγκεντρώνονται στην κεντρική πλατεία και παίζουν «μπίλιους», παραδοσιακό παιχνίδι παρόμοιο του «μπόουλινγκ».
- Στην **Τήνο** στο Σκλαβοχώρι η περιφορά του Επιταφίου τη Μεγάλη Παρασκευή είναι απλή και κατανυκτική. Την ίδια μέρα, στη Χώρα, οι περιφορές των Επιταφίων συγκλίνουν στη μαρμάρινη εξέδρα της παραλίας. Ο Επιτάφιος της Ενορίας του Αγίου Νεκταρίου καταλήγει μέσα στη θάλασσα, στη περιοχή Καλάμια στα Κιόνια! Τη Δευτέρα του Πάσχα στο χωριό Κτικάδο αναβιώνει το παλιό έθιμο «Τραπέζι της Αγάπης», ένα γιορταστικό τραπέζι με πασχαλινά εδέσματα. Τη Πέμπτη του Πάσχα στο χωριό Βώλακα (Βωλάξ), στο καθολικό ξωκλήσι της Παναγίας Καλαμάν, μετά την θεία λειτουργία, γίνεται λαμπρό πανηγύρι με μουσική και πασχαλινούς μεζέδες.
- Στη **Φολέγανδρο** το Μεγάλο Σάββατο όλα τα σπίτια είναι ανοικτά για να δεχτούν την ευλογία της εικόνας της Παναγίας της οποίας η περιφορά διαρκεί τρεις μέρες και ξεκινάει την Κυριακή του Πάσχα από τη Χώρα και τα στενά του Κάστρου με ομοβροντίες βεγγαλικών. Τη δεύτερη ημέρα η εικόνα περνάει από την Άνω Μεριά και τις αγροικίες, ενώ την τρίτη μέρα κατευθύνεται στον Πετούση και στο Λιβάδι για να καταλήξει στον Καραβοστάση όπου ο ιερέας ευλογεί τα σπίτια και όλα τα σκάφη που βρίσκονται στο λιμάνι. Το βράδυ η εικόνα επιστρέφει στο μοναστήρι της Παναγίας όπου παραμένει μέχρι το επόμενο Πάσχα.